

HAYKALTAROSHLIK MASHG'ULOTLARIDA TALABALARNI FAZOVIIY FIKIRLASHI KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Abdirasilov Sunnatullo Fayzullayevich
Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti p
rofessori v.b Pedagogika fanlari nomzodi

Ruziyev Nuriddin Muxamadaliyevich
Andijon davlat universiteti " Tasviriy san'at va muhandislik
grafikasi" kafedrasini o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada haykaltaroshlik mashg'ulotlari jarayonida talabalarning fazoviy tasavvurini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan konikma malaka va oziga xos texnologiyalar, kompyuter grafikasining unga oid jihatlari ifodalangan. Umuman olganda amaliy haykaltaroshlik sohasida fazoviy tasavvurlarning ahamiyati kattadir.

Kalit sozlar: tasviriy sanat, haykaltaroshlik, fazoviy tasavvur, haykaltaroshlik mashg'ulotlari, umumiy talim, muhandislik.

KIRISH

O'zbekistonda 1990 - yillardan boshlangan yangi tarixiy davrda boshqa sanat turlari qatori haykaltaroshlik sanati ham etiborga sazovor ijodiy o'zgarishlarga yuz tutdi. Yangi madaniy siyosat olaroq mamlakatda soglom manaviy muhitni shakllantirish, milliy ananalarni tiklash, tarixiy madaniy ozligimizni anglash masalalari ustuvor ahamiyat kasb etdi va buning pirovardida mazkur jabhada goyaviy-shakliy yangilanish jarayoni vujudga keldi, oldingi ijodiy yondashuvlardan farq qiluvchi yangi sifat bosqichiga yol ochildi¹.

O'zbekiston sanati rivojiga bagishlangan bir qator ilmiy adabiyotlar va monografiyalar bilan tanishib chiqish taqozo etiladi. Mavzuning yanada keng va tolaqonli yoritilishi maqsadida mavzuga doir bo'lgan bir qator ilmiy manbalar bilan tanishib chiqildi. XX asr haykaltaroshligi haqida "Искусство Советского Узбекистана"² kitobida ma'lumotlar berilgan. Bu kitobga V. Dolinskaya, P. Zohidov, T. Qodirova, T. Silanteyeva, R. Taktash. A. Umarov, D. Faxriddinova kabi sanatshunoslar tadqiqotlari muhim ahamiyatga ega.

Haykaltaroshlik lotincha - sculptura sozidan olingan bolib kesmoq, yonmoq manosini anglatadi. Ayrim hollarda haykaltaroshlik orniga plastika sozini aytishadi yoki yozishadi. Bu sozlar bir-biriga juda yaqin manoda bolsa-da, grekcha plastike soziga nisbatan haykaltaroshlik

¹ Jo'rayeva Matluba Mannon qizi "Haykaltarosh ilhom jabborov ijodi" mavzusidagi BMI Toshkent 2018. 4-b

² Искусство Советского Узбекистана. 1917 - 1972. М.: 1976

sozi aniq bir atama hisoblanadi. Haykaltaroshlik rangtasvir kabi hayotiy voqea va hodisalarni turli uslub, hamda tasvirlash texnikasi orqali materiallar yordamida ifodalaydi. Bu san'atda borliq, yorug-soyaga ega bolgan shakllar orqali makonda tasvirlanadi. Tasviriy san'atni organuvchilar avvalo qalamtasvir orqali tasvirlashniorgansalar, rangtasvirda rangni korish, sezish, ifodalash qoidalarini organadilar. Har ikkala tasviriy turida ham perspektiva, proporsiya (nisbatlash) kabi qoidalarni organib borishi natijasida oquvchilarda fazoviy tasavvur shakllanadi hamda rivojlanadi. Haykaltaroshlik san'atida esa detal, shakl, buyumlarni ushlab ushlab korish orqali hisb qilish mumkin. Shuning uchun tasviriy san'at haykaltaroshlik bilan bogliq holda organiladi. Ularning uch olchovli hajmli - fazoviy holati faqat shu san'at turi orqaligina aks ettira olinadi³.

Oliy talim tizimida haykaltaroshlikni tizimli ravishda o'rganish davrida o'quvchilar kuzatish, tahlil qilish, o'lchash va qurish sohasida etarli tajribaga ega bo'ladilar. Tasvir yaqqol yaratilganda va fayl bilan birga saqlanganda yaratiladi. Rang o'lchamlari. Rang va ma'lumotni kodlash usulini belgilaydi va ekranda bir vaqtning o'zida nechta rang ko'rsatilishi mumkinligini aniqlaydi. Rangli model. Bu rang rangini uning tarkibiy qismlariga bo'lish usuli.

Kuzatishlar shuni korsatadiki tasviriy san'at va texnologiyaga ixtisoslashgan maktablarning o'quv dasturlariga muvofiq haykal chizishni muntazam o'rganishni boshlaguniga qadar maktab o'quvchilari quyidagilar bilan tanishishlari kerak:

- asosiy geometrik shakllar (tekis va hajmli);
- asosiy geometrik jismlarning tasvirlarini tekislikda bajarish;
- eskiz va texnik rasmni bajarish usullari, eskiz va texnik rasmni belgilangan olchamlarga muvofiq elementar qismlarni ajratish va tayyorlash jarayoni;
- haykallarni asosiy geometrik konstruksiyalar bilan ishlash;
- detalning barcha elementlari formasini aniqlash va elementlarni fikran birlashtirib, detal formasini yaxlit tasavvur etish;
- ishchi haykalsining barcha shartliliklarini oqish;

Talabalarining amaliy ishlari ikki qismdan tashkil topadi:

-Oqituvchining rahbarligida bajariladigan amaliy ishlar.

-Talabalar tomonidan mustaqil bajariladigan amaliy ishlar.

Malumki, tasviriy san'atni oqitish metodikasi kursida talabalarining amaliy ishlari ham rejalashtirilgan: U talabalarda umumiy orta talim maktablarida olib boradigan ishlar yuzasidan malum bilim va malakalar hosil qiladi

XULOSA

Xulosa qilib aytganda haykaltaroshlik mashg'ulotlarida talabalarining fazoviy tasavvur kompetensiyasini shakllantirishda oqituvchining o'ziga xos mashg'ulotlarni tashkil qilish metodikasi va darsning motor zichligi, talabalarining tashqi muhitni ilgay olish qobiliyatlarini hisobga olishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu orinda barcha predmetlarning fazoviy joylashuvi chizmasini tasavvur eta olish amaliy san'at sohasining bolajak mutaxassislari uchun eng muhim xislatlardan hisoblanadi.

³ Jumaboev Nabi Pardaboevich "Haykaltaroshlik san'ati va uning nazariy asoslari" konferensiya materiallari T 2021 7-b

ADABIYOTLAR

1. N.Abdullaev Sanat tarixi. II-jild. I-kitob. Sanat, T.: 2011 y.
2. R.Hasanov. Tasviriy sanat asoslari. T.: 2008 y.
3. N.Oyidinov. Ozbekiston tasviriy sanati tarixidan loyhalar. T.: Oqituvchi 2007 y.
4. 4. Б.Бойметов. Хайкалтарошлик. Т.: 2003 й.Хуррамов, А. J., Махкамova, М. U., & Yusupov, A. I. (2021). “Forsayt innovatsion faoliyatni kengaytirish omili sifatida”. Academic research in educational sciences, 2(4), 694- 701.
5. Юсупов, М., & Абдураимов, Ж. Ф. (2021). “Численное моделирование нелинейных задач наследственной упругости”. International journal of innovative research in science, engineering and technology (IJIRSET) , 10(6), 6004-6010.
6. Ziyonet.com, google.com, yandex.ru, cyberleninka.ru